

Søndbjerg Bys Vide og Grandebrev.

Ved HENR. LAURSEN.

1714 29. Maj. Christen Thomasen Hee, sognepræst for Søndbjerg og Odbye meenigheder, er imod sin villie foraarsaget at indstefne samptlig Søndbjerg bye mend saavel som bege Cappel mend for deris usømelig og ulovlig Vides holdelse med uhegnet paa korn baarer¹⁾ og ung bester og andre Creaturis løsgaaelse om Sommeren, naar afgrøden staar i sin beste floer, som foraarsager afgrødens og Guds naadige velsignelses unøttige forødelse, Naboernes Ruin og ej noget Creatur till gode. Da til slig forargelse at forekomme er hand beføjet at søge it lovskicked tings vinde baade paa det gamle Videbrev og paa det ny til skierpelse, som herefter skall ubrødelig holdes og efterkommes efter meenige bye mendenes gode villie og indstendig begiering og underskrift under samme Videbrefs poster og Clausuller byen til nytte og gafn. Thi stefnis samptlig Søndbjerg bye mend og Cappel mend herom i rette at møde paa Hasing Refs herridz ting torsdagen dend 7 Junij samme deris Vide at anhøre og deris underskrefne nafne og boe merker at tilstaae, samptlig bye mendenes til fornøielse og ald uskichelighed og skade herefter at forekomme.

7. Juni For retten fremkom ærværdig hæderlig og vellærde mand hr: Christen Hee og i retten producerede et Widebref dat. 1. Maj 1675 under samptlig Søndbjerg og Cappel mends hender, bestaaende i 24 poster. Videre producerede hand til Confirmation efter tidernis forandring med skichelig hegne it nye videmerit vide bref af sognepræsten sampt stedernes opsidere²⁾ og bebyggere i Søndbjerg af dato 11 April 1714, bestaaende af 26 poster. Dernest fremkom Jens Larsen og Christen Thomasen Harboe af Søndbjerg, som tilstoed paa samptlig bye mendenis vegne for samme grande og vide bref i alle sine ord og puncter, og tilstoed de at have underskrevet og indgaaed forommelte videbref, saa og at de var udsendt og hafde talt med samptlig Søndbjerg bye mend, som i alle maader tilstoed for dem fornefnte videbrefs puncter og dend at hafde underskrevet, og vare velfornøjede, hvorpaa de giorte deris ed med opragte fingere efter loven. De blev derpaa af sognepræsten tilspurt, om Engelbret Pedersen i Nør Cappel iche haver fellig i Søndbergs bye mark, og om hans bolligs Jorder iche liger langs med præstens Jord og Korsgaards Jord saavel som støder med enderne paa Søndbergs bye mends Jord og agre med told³⁾ og skiel og iche er indgrøftet eller indhegnet, hvorpaa bemelte mend Edelig forklarede, at bemelte Engelbrets Jord liger langs med Korsgaards Jorder og støder med enderne paa Søndbjerg bye mendenis Jorder og ej er indhegnet eller

inddiged. Engelbret Pedersen tilstoed, at hand iche kunde negte, at Jo hans Jorder liger som melt er, men dernest fremlagde et skriftlig Indleg fra fuldmægtig Jacob Nielsen paa Ørum af dato 7 Junij, som lyder saaledes:

”Som en af min høiædle herre, hr: Estatz og Justitzraad Povel von Klingenberges tiennere i Søndbjerg sogn, nemblig Engelbret Pedersen boende i Nør Capel, for mig haver berettet, at præsten ærværdig hr: Christen Hee af Søndbjerg præstegaard haver ladet bemelte mand til i dag indstefne til Hasing Refs Herridzting for viide bref med Søndbjerg bye mend at indgaae og vedtegt med dem at vedtage, uanseet at hand hværchen haver nogen felligs ejendom med dem i bye eller mark, saasom hans i feste hafvende og rebdragne felligs Jord liger af skilt med agertold og skiel fra bemelte Søndbjerg byes mark, saa vilde ieg tiennistlig formode, at bemelte Engelbret Pedersen ej imod han egen villie og minde vorder tilfunden nogen viide og vedtegt med forskrevne Søndbjerg mend at vedtage, tj omendskiønt at Andre for mere end mandz minde kunde hafve indgaaed nogen slig vedtegt, saa forbinder det ej bemelte mand dertil og ieg finder hverchen i loven eller kongl. forordninger, at nogen bunde, som uden bye er beboende og ej haver fellig med bye, kand imod sin villie tvinges eller nødes til nogen vide og vedtegt med bye at vedtage.”

Videre refererede hr: Christen Hee til det i retten fremlagde gamle wide bref, hvor Engelbret Pedersens formand har underskrevet samme wide og grande bref, som ikun er nu et half aar siden hand døde, hvilchet Engelbret Pedersen og her for retten tilstoed, at hans formand døde 14 dage for Juel. Videre for at bevise, at de Cappel mend siden Anno 1675 dend 1 Maj haver vedtaget vide og vedtegt med de Søndbjerg bye mend, saa begierede hand af retten, at øster Søndbjerg byes og nør Kappels og synder Kappels Da beboere Niels Jensen og Lars Christensen deris vide og vedtegt paaskrift under samptlig deris hender, som findes paaskreven det gamle videbref, at motte indførir for at bevise Engelbrets angivende for sit herskab saavel som dommeren til opliusning. Hvor efter hand var tings vinde begierende.

14. Juni. For retten fremkom Mons: Nicolai Bejer af Grurup paa ærværdig, hæderlig og meget vellærde mand hr: Christen Hee af Søndbjerg præstegaard hans vegne og efter indstefning till doms i dag angaaende Søndbjerg byes vide og tegt om hegning producerede tings vinde af 7 Junij sidst, efter hvilched hand formodet paa velbemelte hr: Christen Hees vegne, at retten approberer det af Søndbjerg bye mend underskrevne Vide og grande brefs poster, og ihvor vel hr: Christen Hee her ved retten har gjort bevisligt, at Engelbret Pedersen i nør Kappel burde indgaae Vide og vedtegt med Søndbjerg bye mend, saa dog som præsten fornemmer, at det er bemelte Engelbrets høi velbaarne herskab til fortrydelse, da i henseende præsten

¹ kornbaarer, Kornmarker. Udtrykket er ukorrekt, da *baarer* kun bruges om Græsmarker.

² *opsidere*, Forpagtere.

³ *told*, den upløjede Jordstrimmel, som danner Skellet mod Naboens Mark.

bærer ald ydmyg Respect til samme høie herskab, vil hand goedvilligen afstaae sit paastaaende, saa Engelbret med præstens villie gierne maa udluchis af Søndberg byes vide og vedtegt, paa det øfrige var hand rettens kiendelse begierende.

De indstefnte bleve trende gange paaraabt, om nogen var mødt, som hafde noget imod forbemelte og indgaaene vide og vedtegt poster at sige, men ingen møtte, hvor paa Dom blev afsagt saaledes: Saasom sognepræsten i Søndberg med meenige bye mend have til byens nøtte og tarv indgaaed og oprettet itt vide og grande bref, som samptlig almuen d: 11 April sidst underskrevet haver efter tings vindets formelding af 7 Junj 1714, hvorfor samme bøder og straf efter bemelte deris vide brefs indhold, saa lenge præsten og Søndberg bye mend lever mand efter mand, i alle sine Puncter og Clausuller af Retten approberis og finder bifald, Engelbret Pedersen i Nør Capel untagen, som sognepræsten godvilligen selv haver separerit.

Vide brevets indhold.

Kiendes vj efterskrevne Christen Thomasen Hee, sognepræst til Søndberg og Odbye, Niels Christensen i Olkier, Christen Nielsen degn, Christen Thomasen Harboe, Anders Larsen, Peder Andersen, Jens Christen Leed, Christen Nielsen, ung Christen Thomasen, gl. Christen Thomasen, Michel Christensen, Christen Clemendsen, Jens Larsen, Niels Nielsen og søn, Jens Miltersen, Peder Christen Balle, Niels Nielsen Dahlgaard, Pove Pedersen Korsgaard, Niels Andersen, Niels Andersen Randers, Jens Nielsen og Christen Christensen i Østergaard, alle boende i Søndberg bye, saavel som Engelbret Smid og Erich Madsen i Capel, og hermed vitterlig gjør for alle, at vi frj villig haver alle vedtaged og indgaaet, som vj og hermed vedtager og indgaaer efterskrefne Vide, vedtegt og Grande bref, som efter følger.

1. Skal bye mændene aarligen skiftes ved en efter anden, ligesom dens nafne her findes indført, at være Oldermænd og have nøje indseende, at denne vide brev bliver i alle sine ord og puncter holden og uryggeligen efter levet, saafremt hand ej derfor vil stande till rette som vedbør, og skal hand vere fuldmegtiged bøderne af dem, som sig forseer, at annamme, og ere alle bye mændene forpligtede tillige med ham at pandte dem, som ei godvilligen vil udgive hvis de ere tilfaldene fore, og det uden huus fræd, gaard fræd, Ran eller loumall⁴; befindes nogen at gjøre nogen modstand, naar hand pantis, da skal hand for hvær gang give 4 mark danske, og skal oldermænden gjøre rigtig regenskab hvær Ste Michelsdag for hvis i hans aar er forfalden, hvilched ogsaa efter hans Kongl: Majts: lou til byens nytte skal anvendis ligesom samptlig bye mændene got finder.

2. skal faare hiorden være optagen 3 uger for dend 1ste Maj under 4 sk. straf for hver som er aarsag til at det forsømmis, og hver som iche holder ret af sine faar, skal for hvergang give 4 sk. til strav og dog siden holde sin rette dag, og maa ingen holde sær hiord alleene, ej heller

sette faar i tyr med løse lamme andre til fortræd under 4 sk. for hvær gang det befindes.

3. Otte dage efter Voldborg dag i det seeniste skal alle og en hvær være forpligted forsvarligen at indluce og forfærdige alle sine gade diger for sin eyendom og gjøre dem lovlige og forsvarlige høye og faste, saavel som at henge Ledderne paa sine sædvaanlige steder saa sterche som forsvarligt kand være, hvem som sig herimod forseer, skal give for hvær gang strav 1 mk. danske. Og skal oldermænden dend anden søndag efter voldborg dag tage samptlig bye mendene med sig og siune alle bye diger og lucher saavel som leder, og hvis da befindes nogen, som da ej haver lugt sine diger og leder forsvarligen, da uden persohns anseelse at skrive ham for 1 mk. danske, og skal allis lucher holdes forsvarlig vedlige, indtil alles korn er indhøsted her i byen, under forskrefne straf, og hvis nogen med motvillighed nedtræder eller volddriver⁵ anden mands diger, hvor kornet er saæt inden for, skal bøde for hvær gang 8 sk.

4. Fiorten dage efter Voidborig dag maa ingen lade sit fæ, Og eller svin giøre skade i anden mands korn eller græs, thj hvis det lovlig bevises, skal dend, som herimod forseer sig, give for hvær høfd 2 sk. og derforuden betalle skaden efter dannemends sigelse.

5. maa ingen holde sine svin uringet 3 uger for Voldborg dag, og skal de ogsaa være ringet strax efter kornet er indhøsted til Aldhelgens dag under 4 sk. straf for hvær svin, og derforuden at betalle skaden efter dannemends sigelse.

6. maa ingen søge⁶ sit qvæg heller Creaturer imellem andens korn eller paa andens græs, ej heller tyre uden en foed lang over Reenen under 4 sk. straf.

7. maa ingen lade sine gies komme paa andens korn eller græs 3 uger efter Voldborg dag under 1 sk. straf for hvær 2 gies og 10 gieslinger, mens naar de bliver saa store, at de kunne flye, regnis for hvær 2 een sk.

8. maa ingen slaa sine øg eller fæmon løs om høsten før hvær mands korn er indhøstet, ey heller tyrre paa andens urefvne stuber førend 3die dag efter kornet er afført, under 1 sk. straf for hver høved, og derforuden betalle skaden; ellers skal en hvær være tiltengt sit korn med andre at indhøste, og hvis nogen befindes motvillig at lade sit korn staae andre til fortræd, skal hand bøde 1 mk. danske till strav.

9. Naar nogen trofast dannemand eller ung karl paa Grande stefne sigter anden for uheigne med opragte fingre og Ed, og ej fleeres vidnesbyrd kand føres, som saadanne ulempe mod forskrefne articuler og andre poster kand have seet, da maa dend som sigtis iche tilstedes derimod at sværge, fast mindre med løgten⁷, banden eller andre ubeqvems ord derimod at sige, under 1 mk. straf.

10. maa ingen vidne paa voris Grandestefne, som iche er sine fulde 12 aar gammel, og skal oldermænden paa Grandestefne tilspøre en efter anden fra dend første til dend sidste om hvis ulempe de kand have seet eller er viidende enten ved sig self eller andre i forgangne ugge, og skal en hvær, som till spørges, strax med opragte fingre

⁵ volddrive, drive sit Kvæg ind paa anden Mands Grund.

⁶ søge, trække og lade græsse.

⁷ løgten, Beskyldning for Løgn.

⁴ dvs.: uden at det er Brud paa Hus- eller Gaardfred, eller Ran eller Lovbrud.

giøre sin siels Ed, enten hannem er noget bevist eller iche,⁸ og hvis nogen her udi vegrer sig, skal hand bøde 8 sk. til straf for hvær gang.

11. Hvem som vinder løgn, skal bøde 8 sk. og hans ord iche mere staae til troende paa voris grandestefne; ellers skal alle bye mendene eller deris vise bud⁹, om de selv er i lovlig forfald, møde hvær søndag, naar hiorden om middagen er kommen i byen, paa Grandestefne under 2 sk. strav for hver gang de udebliver, og skal Oldermænd strax i alles paasiun tegne hvis der er forbrut paa en hværs tal stoch¹⁰ samme dag, saafremt hand ej selv vil betalle 1 mk. for hvis hand for vild eller venskab nogen her udj vilde føje.

12. Speekalve, som iche er melch druchen, er tillat at maa gaa hvor de lyster 3 uger efter Voldborrig dag og iche lengere uden 1 sk. straf.

13. maa ingen enten i øster eller vester Søndberg grave paa voris felles gade uden 2 trin fra en hværs dige og ejendom under 8 sk. straf, ej heller maa nogen efter Voldborg dag slaa sine øg og femon løs paa gaden, at de iche ned sticher eller udskuber digerne, under 8 sk. straf.

14. Hvem som dølger med en anden i hans ulempe, og det siden hannem kand overbevises, skal bøde for hvær gang 8 sk.

15. maa ingen lade sine faar gaae paa gaden efter at hiorden er kommen i byen, under 1 sk. straf, og hvis de springer over digerne og kommer i kornet, da bøde for hvær gang 1 sk.

16. Skeer det, at nogen af andre byer driver paa voris Jord enten i Indmark eller udmark i rette hegntid, da skal vj samptlig være forpligtet at følges med det at indtage, hvem som iche vil følge med eller forskafe en fuldkommen persohn i sit sted, naar hand lovlig derom er bevist, bøder 1 mk. hver gang.

17. Naar en mands fæmon gjør skade i anden mands korn, da tager de hver en mand det at siune, og skal dend, hvis Creaturer skaden giort haver, betalle efter siunet, mens vil hand hverchen siune eller betalle det, da maa dend anden lade det siune ved tvende mend og siden ved tvende af hans neste Grander lade udpante hvis skade der er siunet, og det uden huus fred, gaard fred, Ran, hverk eller lovmaall i nogen maader; hvo som iche vil følge at pante og siune, naar oldermænd advarer ham derom, bøder 8 sk. for hver gang.

18. maa ingen tilstedes at giøre nogen grov arbejde enten for sig selv eller for andre om hellige dage under 8 sk. straf foruden helligbrøde.

19. maa ingen, som denne vide brev er betroed, lad sig vere oldermænd eller anden dannemand, forholde dend for sine naboer, naar dend begieris, over en half dag, om hand er hiemme, under 1 f: got øls fortabelse, og skal oldermænd være forpligtet hver søndag, naar Viden skal holdes og Naboerne ere forsamlede, at tage en rigtig Copie efter originalen med sig under 4 sk. straf.

20. maa ingen tyre sine føl øg sidelangs med anden mands korn under 4 sk. straf.

21. maa ingen, naar vi samptlig ere samlede for at anlege¹¹ hvis penge der er indsamlet, til byens nytte, overfalde hinanden med ubeqvems ord eller i andre maader at bebreyde hinanden, hvis som i forleden sommer er passerit, under 1 Sldr: Straf.

22. maa ingen tage til Kniv med vred haand eller hue under 1 Rdr: straf, mens gjør de skade dermed eller med andre vaaben, dog at betalle skaden efter loven.

23. maa ingen tage nogen gies, svin eller faar til voris felles gres eller vand under 8 sk. straf for hver gang det overbevises.

24. maa ingen eftter Voldborg dag kiøre over anden mands Jord under 8 sk. straf for hver gang hand iche følger den rette vej, iche heller eftter voldborg dag kiøre langs ad nogen mands ager med møg eller andet under 1 mk. straf.

25. skal Oldermænd endnu som tilforn vere forpligtet hvær søndag eller hvær dag vide holdes, strax at antegne hvis paa Grandestefne bliver opraabt, vere sig lidet eller stort, saavel som hvem der med banden, sværen eller andre ubeqvems ord sig paa Grandestefne forholder, og det uden nogen persons anseelse eller forespørgelse, saafremt hand ej selv vil svare og betalle skaden og derforuden 1 mk. til straf for hver gang, og hvis hand efter dend 3. articul forsømmer anden søndag efter voldborg dag at siune alles diger tillige med samptlig bye mendene, skal oldermænd selv svare 1 mk., og hvem af bye mendene der iche enten selv eller deris vise bud vil følge med, skal i lige maade bøde 1 mk., paa lige maader skal Oldermænd tillige med bye mendene hvær søndag eller hvær anden i det ringeste siune alle luchelser og diger under 4 sk. straf.

26. Endelig har vj samptlig vedgaaet, at hvis denne Vide koster at tage tings vinde efter, skal af de penge, som indsamlis aarligen paa Grandestefne, rigtig til voris kiere Sognepræst Christen Hee blive betalt.

At vi denne Vide, vedtegt og Grandebref i alle sine ord og pungen samptligen godvilligen haver vedtaget og samtygt, som ubrødeligen skal holdes og eftter leves, og til desens fuldkomme bekræftelse haver vj dette med voris egne hænder og boe mercher underskrevet.

Actum Søndberg dend 11 aprilis Anno 1714.

Christen Nielsen egen haand. Jens Nielsen egen haand. CCS. PCS. NNS. PCS. MNS. CKS. Michel Christensen. CTS. Christen Thomasen. CNS. PAS. ALS. Niels Christensen. CTS. JCS. JLS.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1940, side 343-353)

⁸ dvs.: om noget er ham *bevidst* eller ikke.

⁹ *visse bud*, en befuldmægtiget.

¹⁰ Oldermænd tegnede de ikendte Bøder ved Indskæring af Mærker paa vedkommendes Talstok (Talliestok, Karvestok).

¹¹ *anlege*, bestemme Anvendelsen af.